

Báró Eötvös József villája a Svábhegyen. Trefort Agnes rajza 1861-ből.

Báró Eötvös József a Svábhegyen.

Ismeretlen adatok alapján.

A fővárost körülvevő óriási villaövnön diadalmasan uralkodik a Svábhegy. Mi is a Svábhegy? Hegyek és völgyek gyűjtő fogalma. *Jókai* szerint magába foglalja az *Istenhegyet*, *Vezérhalmot*, *Széchenyi hegyet*, *Orbánhegyet*, *Mártonhegyet*, *Jánoshegyet* és *Zugligetét*. Ma odasomázhathatnók a meghatározást, hogy a budai hegyvidéknek van egy északi és egy déli szárnya; az egyik a Rózsadomb és mögöttes részei, a másik a Gellérthegy és kapcsolts területei. Ami e kettő közé esik, az a Svábhegy birodalma.

A Svábhegy, most augusztus végén teljes pompájával gyönyörködteti tisztelőit. A Svábhegy a középpontja a rövidebb-hosszabb lélegzetű budapesti turistaságnak és a Svábhegy az ideális állandó pihenője a városhoz kötött polgárnak. Ez az erdő-, kert- és villa-kultúra nem mai keletű. Már 1830-ból van adatunk a svábhegyi üdülésről. Ez időben még szőlő borította a budai hegyvidéket s az első nyaralók présházakból keletkeztek. A Svábhegy rangemelkedése akkor következett be, amikor két nagyműveltségű és nagyjövőjű uriember, a már meglévő kezdeményezéseket népszerűvé tette a középosztály előtt. Rokontelkek voltak, testi-lelki jóbarátok. Magyar kultuszminiszter lett mindkettőjük közül. Ezt megelőzőleg még sógorok is lettek, amennyiben nővéreket vettek feleségül: *Rosty Albert* békésmegyei alispán két szép leányát. Hivták pedig ezt a két urat báró Eötvös Józsefnek és Trefort Agostonnak.

Eötvös és Trefort 1837-ben együtt mentek külföldi utra; bejárták egész Középeurópát. Ezen az uton nemcsak ismereteik gyarapodtak, de megerősödött mindkettőjük vonzalma a természet szépségei iránt. Különösen Eötvös lett rajongója a romantikus tájaknak, amint arról tanuskodik *Karthauzi* című regénye, ennek az utazásnak egyik érzékelhető eredménye. A *Karthauzi* csakhamar napvilágot is látott az 1838-i árvíz után megjelent Budapesti Árvízkönyvben.

Eötvös az 1840-es években már jelentős szerepet ját-

szik a politikai életben, majd, — amikor a *Pesti Hírlap* szerkesztésében *Szalay László* váltja fel *Kossuthot* — szorgalmas vezércikkíró lesz. Közben ráér megházasodni is és 1842-ben feleségül veszi *Rosty Agnest*. A „pesti por és sár“ azonban ő rá is ránehezedik. Hová menekülhet az, akit ideköt munkássága? Eötvös örömmel értesült, hogy van egy ilyen baráti azilum: a természetudós *Frivaldszky Imréné* a Svábhegyen kőből épült nyári laka. *Frivaldszky* boldog volt, hogy Eötvösöket huzamos időre is vendégül láthatta, Eötvösné hugával, a másik szép kis *Rosty* leánnyal, Ilonával együtt.

Trefort persze a Svábhegyen is felkereste Eötvösöket. Igy különösen emlékezetes volt az 1845. év tavasza, amikor a fiatal tudós mélyen nézett *Rosty* Ilonka szemébe. A szép svábhegyi májusnak mátkaság, majd 1847-ben esküvő lett a folytatása. Ily módon váltak sógorokká Eötvös és Trefort. *Frivaldszky* bácsi mind invitálta Trefortékat is a Svábhegyre, hiszen jóemberek kis helyen is elférnek s a *Frivaldszky*-ház kastélyszámba megy a hegyen! De a két tudós már a magában akarta élvezni a Svábhegy gyönyörtiségét. Ezért elhatározták, hogy házat építenek maguknak. A Svábhegy tetején terjedelmes ingatlant vásároltak s azon svájci emlékek hatása alatt svájci stílusban kétszárnyu épület építésébe kezdtek. Az egyik szárny Eötvösöké lesz, a másik Trefortoké.

Az építés ideje alatt élte Eötvös legszebb napjait. Esze, tudása, szorgalma, hazafiúi lelkesedése, jelentős részt juttatott neki politikában, sajtóban egyaránt. Vezető szerepe volt a márciusi eseményekben is, aminek eredményeképpen V. Ferdinánd kinevezte őt az első független magyar minisztérium kultuszminiszterévé. Ugyanekkor lett földmivelés-, ipar- és kereskedelemügyi államtitkár *Trefort Agoston*. Sajnos, a magyar remények nem váltak be. Az 1848-i mozgalmas nyarat erős megszakításokkal mindketten a tető alá került villában töltötték ugyan, de szomorúan látták a szabadságtörékvéseknél forradalomba való csavarodását. *Lambergnek* 1848 szeptember

28-án a Lánchidon történt meggyilkolása után Eötvös elhatározta, hogy a nyugalom helyreállításáig ő, akinek lelke távol van minden forradalomtól, családjával együtt külföldön fog tartózkodni.

Bécsbe, majd Münchenbe vitte őt utja, ahol Treforték is csatlakoztak hozzájuk. 1850 december 4-én jöttek vissza Pestre. Szomorú világ várta őket itthon. Eötvös József belemertült irodalmi tanulmányaiba, Trefort Ágost pedig családi dolgaikat rendezte, amit közös apósuknak, Rosty Albertnek hallála tett szükségessé. Trefort kiadatlan naplójában — amelyet unokája, báró Szalay Gábor volt szíves rendelkezésemre bocsátani — az 1851-es évről ez a bejegyzés olvasható:

„A Rosty örökség megosztása és a svábhegyi ház lakhatóvá tétele körül teendők, amely ház most Eötvös tulajdona s amelyet együttesen kezdtünk építeni 1848-ban, foglalták le nagyrészt időmet. Április 24-én költöztünk ki, Eötvösék májusban jöttek utánunk... Szeptember végén Csabacsüdüdön voltam az öröklött birtok átvétele végett... Majd ismét feljövve, december 9-ig maradtunk a Svábhegyen, ahol igen kellemes időt töltöttünk.”

Trefortnak ez a feljegyzése tartalmazza tehát az Eötvös-villa multjának titkát. Trefort maga Csabacsüdüdre vonult vissza, miután a svábhegyi villát már átadta volt sógorának, Eötvösnek. Eötvös még egy külön kis Karthauzi-lakot építtetett, ami azt a hitet keltette egyesekben, hogy ott írta Karthauziját; láttuk, hogy ez nem igaz. Ez a Karthauzi-lak már a völgyes részben épült. Az Eötvös-villa főépülete mellett is volt egy később épült ház. Ebben született 1860-ban Trefort Mária, később báró Szalay Imrének, a Nemzeti Múzeum igazgatójának felesége.

Treforték ugyanis továbbra is állandó vendégei voltak a svábhegyi Eötvös-villának, hiszen nemcsak a szülők voltak jóbarátságban, hanem a gyerekek is. Szép intellektuális élet folyt itten: olvasmányok, zene, nyelv-

A Karthauzi-lak. Trefort Edit rajza.

tanulás, rajzoktatás. Sétákról, kiadós kirándulásokról is gondoskodás történt. Ez össze volt kapcsolható a rajzoktatással. Különösen a Trefortleánykák voltak hűséges társai Klette, később Kelety Gusztávnak, az Eötvösök nevelőjének, a majdani kiváló művésznek, mikor vázlatkönyves sétára indultak a Svábhegyen és környékén. Megmaradt mindkettő vázlatkönyve. Trefort Ágnes és huga, Trefort Edit, később gróf Batthyány Ferencné, nagy lelkiismeretességgel örökítették meg a fejlődő Svábhegyet. Rajzaikat Kelety persze megjavíttatta. E cikkünkhöz is ezek közül az 1861-ben készült rajzokból vettük az illusztrációs anyagot.

Maga báró Eötvös József boldog volt, hogy családja ennyire élvezze a svábhegyi természet örömeit. Még 1867-ben is lelkesedéssel írja fiának, Eötvös Lorándnak:

„A nyugalom egymaga nem boldogít. Leheverni kényelmes pamlagon még nem nagy élvezet. De pihenni egy magas tetőn, honnan határtalan kilátás nyílik s míg semmi idegen zaj nem bánt, míg minden zavartalan érintkezéstől menten vagyunk, végtelen teret látni magunk előtt: ez már a legfőbb gyönyör!”

Ekkor már csak néhány éve volt az államférfi-poétának, aki 1871 február 2-án elhunyt. Családja megvált az ingatlantól. Az Eötvös-villa, mint előkelő vendéglő, majd szanatórium folytatta életét. Eötvössel kihalt a Svábhegyről az egyik híresség. Megmaradt a másik: Jókai Mór. Eötvös és Trefort politikusoknak számítottak, Jókai és számos követője bohémeknek. Való igaz, hogy a Svábhegy egy ideig írók és művészek nyári bohémnyája volt. Az ő világukat kiegészítette az új Fogas-kereki feletti vendéglő, amelynek neve Eötvös-villa maradt továbbra is. Ez az épület a többi Eötvös-emlékkel együtt elválaszthatatlanul hozzá tartozik a Svábhegy multjához és jelenéhez; e varázsos multnak az olvasó még fedélpapjainkon is megtalálja nyomát.

Siklóssy László.

Pavillon Eötvös József svábhegyi kertjében. Trefort Edit rajza 1861-ből.